

Archiv pohádek, pověstí, obyčejů, starožitností
na Záhori a Pobečví.

Časopis lidopisný. Vychází měsíčně v Týně u Lipníka.

Číslo za 4 halíře. – Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK IV.

Červen 1908

ČÍSLO 6.

I. O sv. Cyrillu a Methodu.

Sv. Věrověstové pro čest Boží prošli daleké krajiny všude květy lásky nebeské rozhazující, jako dva andělé sypající kvítka na zbožné lidi. Za vedra velikého přecházel sv. Cyrill malé Karpaty, scházeje do krásné doliny moravské. Sv. Method zůstal nemocen v Nitře. Bratr zanechal ho v péči u dobrých lidí a v potu tváři letního vedra přicházel na Šaštín. Cestou pěl tichým hlasem píseň ke cti Boží a Panny Marie. Pravý opak činil sluha jinak povolný Cefirín Netrpělivý cestou packoval, hrubě promlouval na vedro a únavu. V duchu proklínal stále to putování.

Sv. Cyrill to pozoroval a obrátě se k němu pravil: «Bratře, pomni smrtelného potu P. Ježíše nesoucího těžké dřevo na Golgotu. Nemůžeš-li dále, lehni si pod tento keř a pomodli se třikrát: «Zdravas Maria!»

Cefirín nejsa ve víře pevný pomyslně si, že by ráději za pohár vody nebo vína řekl zbožně: «díky»; než s horoucími plícemi vydechnout poručenou modlitbu.

Uvyklý však poslušnosti k mistru svému, položil se pod keř plané růže a učinil, jak bylo mu poručeno. Sotva modlitbu ukončil, vyrazil pod kořeny keře pramen čerstvé vody. Cefirín spěšně občerstvil svých pět smyslů. Sv. Cyrill pohlížeje na něj prohodil: «V pravdě pravím tobě, bez pevnější víry, lidskou slabostí, nedosáhneš nebeských radostí!»

Pak ubírali se dále žhavým vzduchem cestou zaprášenou. Tráva všude uvadla, lístí na stromech vadlo, potoky a říčky bez vody, úroda na polích hynula. Tak se dobrali do Šaštína, kdež byla celá osada shromáždě-

děná obětovati Svantovítu a Radhošti, aby hněv jejich ukrotili. Tehdy prý bylo obyčejem, modlám lidi obětovati k usmíření. I zde shromáždila se čeleď celé dědiny, obětovati pannu neporušenou. Shromáždili na jedno místo všechny panny k zármutku jejich příbuzných a ctitelů. Lid otupělý stálým suchem neúrodou hrozícím, díval se netečně k přípravě oběti krvavé. Božci při cimbálu zpívající tančili kolem modly jako přípravou k osudnému losování. Los padl pak na překrásné děvče asi sedmnáctileté, která hrůzou bez smyslů na zem padla, a s ní statný šohaj bolem bez sebe. Obá se milovali jako snoubenci. Rodiči a příbuzní pohledem na hrůzné divadlo propukli v hlasité hořekování, že byl sv. Cyrill patře na to hluboce dojat. Jsa mužem statečným pro čest Boží, vstoupil do prostřed hromady pohanů a božců, kterýžto už brousili nože obětní, a takto promluvil: «S dovolením páni a přátelé, přijměte v dobrotě slovo lidumila. Mám za to, že netřeba smrti této spanilé dívky pohnouti všemohoucího Boha, aby pohromu sucha odvrátil.» Úsměvem uštěpačným chystali se božci k oběti krvavé a jeden prohodil: «Hle! tu objevil se z nenadání divotvorec, on svými kouzly přivodí dešť a ze suchého kamene vyloučí prameny a potoky živé vody.» Na to sv. Cyrill odvětil: «Nečekejte ode mne kouzla. Co podnikám, z milosti Boží konám a jeho Syna milého, který se za lidi obětoval, aby jim získal blaho věčné.» Lidé kývali nedůvěřivě hlavou a sv. Cyrill hovořil dále: «Darujte dívce čtvrt hodiny času, odejdu na návrší a poprosím svého Pána Boha o vláhu vaši úrodě na polích. Nespadne-li do té doby oživující déšť, obětuje pannu.» Božci zle obořili se na sv. Cyrilla, spílali mu chystajíce se k oběti krvavé. Lid obstoupil pannu, odehnal božce žádaje o povolení krátké doby. Sv. Cyrill spěšně vyšel na blízké návrší a padna na kolena vroucně se modlil o déšť. Zatím božci v dolině křikem velkým pělí své písně k Svantovítu skákajíce kolem modly. Jakmile sv. Cyrill mysl svou k Bohu prosebně povznésl, oslňující jas slunce znenáhla se temnil, obloha srážela se v husté mračna, na horách se blískalo a hromové dunění blížilo se vždy více, velké krápe děště počaly padati na vypráhlé vinohrady, pole, louky a lesy. V nejprudším lijavci na pahorku ozařovaly blesky sv. Cyrilla se modlicího. Pak se z nenáhla osvětlilo, a tichý déšť sypal se z oblak, tráva se zazelenala, osení a stromy oživil, příroda žila novým životem a lidé dýchali volněji. Když sv. Cyrill s pahorku sestoupil, našel modlu hromem roztrfštěnou a božce v šílené zuřivosti, spílající jemu jako čaroději a chtěli jej zabit. Příbuzní a přátelé dívky zachráněné obstoupili jej, a ženich její srazil božce dotírajícího nožem na sv. Cyrilla k zemi. Na to jej odvedl do chalupy svých rodičů a mnozí z lidu jej provázeli.

Cefirin z povzdálí následuje mistra, toužebně si přál sta mil být vzdálen od území království Moravského. V jizbě padnul mladík k nohám sv. Cyrilla, volaje: «Buď pozdraven pod střechou naši, který jsi, ne-li hromovládny Perun, tedy mocný Bůh vládnoucí zemí i lidmi. Řci, co žádáš, i krev svou tobě obětuji, neb jsi mou nevěstu zachránil.» Sv. Cyrill s úsměvem odvětil: «Jsem člověkem tobě rovným, modly tvé jsou výmysl božců. Co

isi viděl, spůsobil skrze mne všemohoucí Bůh, stvořitel nebe i zemi.» Mladík a přátelé jeho divili se řeči té, nebo se domnívali, že Perun hromovládny je vládcem světa. Za hovoru tohoto vešla dívka zachráněná se svými přátely poděkovati se za ochranu. Sv. Cyrill použil okamžiku, sdělil všem ze zjevení Božího, co jest jim věřiti a činiti tak dojemně, že se všichni nechali z nedalekého pramene, dosud lidem velmi ctěného, pokřtiti. Mladík dostal jméno Jan. Po jejich rozchodu odvedl Jan sv. Cyrilla k noclehu, doma poklekl v jizbě před ním, objal mu nohy, řka: «Pomohl jsi mi otče ctihodný k svobodě věčné, za to chci býti doživotně tvým otrokem. Vládní mnou, nemám jiné vůle, nežli tvé.» Sv. Cyrill pozdvihl klečícího a objímaje jej, řekl: Bůh, k němuž jsem Tebe a tvé krajany obrátil, nestrpí otroctví mezi svými vyznavači. Jsme všichni dětmi Jeho; Král není jemu bližší, než nejchudší zebrák. Buď svoboden, přijmy nevěstu svou za ženu a měj ji v lásce po všechny dny života tvého. Otec nebeský zaraduje se s tebe a dá ti bláhu věčné.» Druhého dne sešla se celá zadruga, dlouho mluvil sv. Cyril o království Božím na zemi a když mnohé pokřtil, putoval dále k Velehradu se sluhou svým. Později za sv. arcibiskupa Methoda povstalo tu slavné poutní místo Mariánské v Šaštíně. Jan stal se starostou v nedaleké dědině - a nazval ji novým svým jménem Sv. Jany. — Oboje leží nyní v Uhersku za Hodonínem.

II. Jak sv. Cyrill přemohl draka.

Krátce potom připutoval sv. Cyrill se svým sluhou do Starých Tur, položené to dědině v rozkošné krajince, kolkolem vroubené zahradami, loukami, rolemi, po straních vinohrady, na kopcích vůkol lesy. Na návsi spatřil lid státi v hlubokem zármutku, mnozí hořce slzeli, nařikajíce Sluha děsil zlého a sv. Cyrill oslovil starého muže kolem nich se nevšimavě ubírajícího, proč jsou tak zarmoucení. Ten odvětil: «Poutníci milí, přišli jste do smutného místa, soužení je u nás veliké, že bohové odmítají veškeré oběti nechtějice pomoci. Na Hodulovém vrchu řadí hrozná zmije a žije z krvi našich dětí. Nedostane-li denně jedno, pustoší nám pole, nikdo není jist svým životem a spásy neznáme.» Sv. Cyrill ukázal starci kříž, řka: Znáš toto znamení? A když tento záporně odvětil, hovořil sv. Cyrill dále: «Toto je znamení spásy vaši, jiného není. Věř toliko důvěrně slovům mým, shromáždí veškerou čeleď dědiny, abychom se dohodli, kterak draka zahubít.»

Ten se vrátil na náves a za krátko veškeré obyvatelstvo obstoupilo sv. Cyrilla. On pak, když se utišení stalo, poznamenal se sv. křížem a takto promluvil: «Ve jménu Trojjediného Boha, přátelé milí! Slyšel jsem, že jste trápení hroznou zmijí. Kterak se to stalo? Tu vystoupil muž ze zástupu a vypravoval: «Před čtyřmi nedělemi přišla k naší dědině ohyzdná baba s ještě škaredším chlapem provazená. Mládež naše podle obyčeje na-

šeho na louce veselila se zpěvem a tancem. Příchozí přistoupivše, pohlíželi na veselí chasy. Stalo se, že hrbatý a švidratý společník staré ženy zamíleval se do nejspanilejšího děvčete naší čeledi a hned ji vybidnul k tanci. Ona, nechťje radostné veselí kaziti, tančila s netvorem, který se k ní choval směšnou dotěrností. Po tanci šeptal stařeně cosi do ucha, a tato přikládala se k otci spanilého děvčete žádajíc ji za ženu synu svému. Za všeobecného smíchu byla odbyta. Ohyzda zuřil a stará byla zlosti bez sebe křičíc na čeleď shromážděnou: «O domýšlivá chaso, zle se vám povede, že nechťeli jste milého syna mého do středu svého přijati. Pošlu na vás draka, toho krmiti budete dětmi svými, jinak zle se vám povede.» Po tom odbelhala stará s vyjícím synem. Stalo se pak, jak připověděla. Na vrchu Hoduloně usadila se strašná zmije, požírající děti naše. Tři stateční mládenci hrdině se obětovali, potřit netvora, který je podávil. Nehoda jejich ostatní odstrašila.»

Sv. Cyrill řekl na to: «Těmto zbraním netvor neuhne, ale křesťanská statečnost a zbroj zvítězí v boji tomto: Zbrojíř váš pořídí mi meč dle potřeby, chci za vás bojovat. Neznám povahu netvora, proto je mi nutná veliká zbroj. Jeli původu pekelného, přemůže jej sv. kříž; zplodila-li jej země výpary svými, zahubím jej mečem rytířským pomocí Spasitele.»

Zaradovala se čeleď z úmyslu hrdiného a provázela sv. Cyrilla ke kovární zbrojíře, kde si nechal ukovat dlouhý meč s držadlem podoby kříže. Pohané ničeho nenamítali a vidouce pak sv. Cyrilla klečícího a se modlícího po den a noc kroutili hlavami nedůvěřivě nad jeho počínáním. Záhy z rána donesl zbrojíř lesklý meč, kterýmž se sv. Cyrill opásal. Divná byla podívána, kterak na poutnickém šatě zbožného muže pokorného vzhledu bliská se ostrý meč. Všichni vyprovodili sv. Cyrilla až na konec dědiny. Mladík jeden podával mu štít z proutí, potažený koží tlustou, aby se kryl před jedovatým dechem netvora. S úsměvem vyňal sv. Cyrill se zánaďří sv. kříž, řka: «Ejhle štít v nebezpečí duše i těla!»

Pak statečně ubíral se na palouk pod Hodulov, kdežto sluha jeho zůstal v dědině, modlil se v úzkosti a potil se hrůzou. Přijsa na místo mu oznámené, čekal sv. Cyrill drže v levici kříž, v pravici meč šeptaje vroucí modlitbu. V té přihnal se z lesa drak z roztaženými křídly netopířimi, na krátkých nohách, mávaje dlouhým ocasem a rozevřenou tlamou, dorážel na sv. bojovníka. Sv. Cyrill odháněl zmijí mečem, kterýmž dle vůle otcově v mládí naučil se vládnouti a při vhodném okamžiku zabořil jej do spodku draka, že okamžitě pošel. Lid patře na to z povzdálí, uvedl sv. Cyrilla s jáсотem do dědiny, prokazuje mu božskou poctu, ač se tomu bránil. Na návsi pak když se stalo utišení, promluvil sv. Cyrill o svém poslání na Moravu, o zjevení Božím, o víře v jediného Boha, a čeleď starých Tur nechala se hned pokřtít. Na místě, kde sv. Cyrill potřel draka postavili vděční křesťané k jeho přání kamenný kříž z jednoho balvánu pískovce utesaný, který tu snad podnes stojí nedaleko mlýna, a návrší nad ním posud jmenuje lid «Nad křížije». (Alegorie.)

Smrtná neděle.

Je to první svátek jarní pro děti odrostlé z doby předkřesťanské a světi se posud na Záhoří a někde i na Pobečví. Roku 600. posílaje papež sv. Řehoř Vel. misionáře do Irska, přikázal jim, aby obyčeje lidu moudře šetřili. Sv. Cyrill a Method i jejich misionáři činili totéž. V písních této slavnosti zastupuje «smrtná neděle» Vesnu a «sv. Jiří» Svantovíta.*) Děvčátka oblekou slaměnou loutku do ženských šatů a odpoledne na ten den nesou ji v průvodu po dvou provázené chlapci ven do polí; v dolínách k potoku, na vršínách na kopec, zpívajíce na př. v Oseku: «Smrtná neděle, — kde si seděla? — Já sem seděla — u sv. Jiří. — Sv. Jiří jede k nám — po jablíčku háže nám — nám, nám, těm Oseckým pannám.»

V Radotíně opakují totéž přidávající: «Sv. Jiří vstává — zemi odmykává, — aby tráva růstla, — všelijaké kvítí. — Fiala, kde jsi byla? — U studánky, u dubínky, — ruce, nohy myla. — Čím's ich utírala? — Šátečkem, pístečkem — bílým papírečkem.»

V Hlinsku uchovala se nejkrásnější píseň: «Smrtná neděle, — kde's tak dlouho byla? — Byla sem, byla — u sv. Jiří! — Sv. Jiří jede k nám — po jablíčku háže nám, — nám, nám, hodným divenkám.»

«Smrtná neděle, — kde's klíče dala? — Dala sem ich dala — sv. Jiří. Sv. Jiří — chodí po poli — odemyká zemi, — aby tráva rostla: — tráva zelená — fiala modrá — všelijaké kvítí — až se země třpytí.»

Smrtelnuško milá, — kde's tak dlouho byla? — U studánky, u dubínky — ruce, nohy myla. — Čím's ich utírala? — Šátečkem, lístečkem, — červeným vajíčkem! — Kdes ich usušila? — Na provázku, na řetázku — sem je usušila.»

«Zlatá paní stojí — v zlaté sukni chodí — a vy zlatá paničko — darujte mi vajíčko, — ještě víc, ještě víc — a na zlaté střevice — do kostela, k muzice. — O sv. Markéto, — dej nám hodné léto — na slepičku, na kuřičky — na pozadní žito.»

Při návratu do dědiny, když byli smrt buď do potoka vhodili, nebo odstrojenou rozmetali s kopce do větru, nesou smrkový vršek kvítím ozdobený, nebo barevným papírem, a zpívají:

«Smrt sme zaněsli, — nové léto přiněsli — buďte páni veselí — na tu smrtnou neděli. — Sv. Petr z Říma — nese láhev vína, — abysme že napili, — Pána Boha chválili — veselí byli.»

V jizbě některého gruntu vystrojí si děti hostinu a veselí se. Ve které pak dědině obyčej tento zaniknul, chodí jednotlivé děti s ověncem vrškem smrkovým po domech a zpívají píseň uvedenou jsouce obdařeni malým dárkem.

*) Sv. Vít, odtud slovo «vítaj» u Uh. Hradiště, t. j. buď nám vítán! Svantovít v písních jezdí na koni a odmykává zemi.

Hry dětí na Záhoří a Pobečví.

31. Na konopy.

Děvčátka utvoří kolo a zpívají:

Hrály sme si na konopy,
dělaly jsme malé snopy;
málo nás, málo nás,
pojd' Jozefko mezi nás.

Jozefka, která stojí stranou, vsune se do kola, chytne za ruky sousedky a když takto všechny děvčátka byla zavolána, začne sbor zpívat:

Hráli jsme si na konopy,
dělali jsme velké snopy;
mnoho nás, mnoho nás,
běž Jozefko pryč od nás.

Tak odchází jedno děvčátko po druhém z kola a až je jich málo, může se opakovat dle libosti.

32. Na treřila.

Na vratech udělají chlapci kolečko křídou. Kdo z nich je vylosován, opře se pravíci před vraty na krátkou hůl, kdežto levíci se chytne za pravé ucho a otočí se o hůl desetkrát i více. Pak se náhle vzpřímí, běží k vratům a hledí hůlkou bodnout do kolečka. Při tom je mnoho smíchu, neb se to zřídka komu zdaří.

33. Letí, letí.

Děti sednou okolo stolu, dají ruce na stůl. Jedno z nich vyvolává jména zvířat neb věcí, které lítají, neb nelítají. — Zavolá-li na př.: «Vlaštovička!», všichni zvednou ruce. Zavolá-li na př.: «Prstýnek!», nesmí zdvihnout ruce; kdo tak učiní, dá zástavu, která se potom vykupuje.

34. Na mužékanó.

Děti čítáním určí jedno, aby mužékaló. Přitiskne si v lizbě tvář u postele do peřiny a ostatní se, kde mohou, ukryjí. Až se všichni ukryli, volá někdo: «Už!» Mužék hledá a koho prvního nalezne, ten zase mužéká.

35. Na Mrnkavou.

Chlapci a děvčátka pochytaří se za ruce v kolo. Jedno dítě stojí se zavázanýma očima ve středu a drží v ruce proutek, neb doma vařechu. Mrnkavá řekne: «Stát!» Dotkne se proutkem někoho, zamrnkne a ten též změněným hlasem. Mrnkavá hádá. Uhodne-li, kdo před ní stojí, nastoupí jeho místo a ten je Mrnkavou. Tak to jde dál dle libosti.

36. Na Jakuba.

Chlapci udělají kolo, držíce se za ruce. V kole jsou dva. Jeden má oči šátkem zavázané a chytá druhého, pokřikuje: «Jakube, kde jsi?» Ten se mu ozve. Tak honí Jakuba, až ho chytne. Pak se střídají.

37. Na ptáky.

Děti si posedají do řádku, jedno dává jim jména ptáků, druhé sedí opodál a je stařečkem, který hádá, jaké by jméno ptačí kdo měl. Když uhodne, pták utíká, staříček honí. Podaří-se mu ptáka chytnout, pomáhá mu ostatní pochyťat, které uhodne.

38. Na rychtáře.

Jeden si sedne na stoličku a je rychtářem. Jiný dá mu hlavu do klína a z ostatních chlapců některý ho lepne po gatích. On se narovná, pohledne na chlapce vážně stojící do kola a hádá, kdo to lepl. Uhodne-li, musí ten, kterého uhodl si lehnout a hra začne znovu. Neuhodne-li, lehá opět a opět, až uhodne. Někdy z toho byl pláč, když se citelně lepalí.

39. Na vlka.

Chlapci sestoupnou do kolečka, jeden hlasitě říká, ukazuje z jednoho na druhého: «Ěne, bene, itrum, pitrum, bas!» Na kterého případně slovo «bas» je vlkem, honí se za rozprchlými a koho chytne, ten je vlkem, a hra pokračuje dle libosti.

40. Na řemeslníky.

Děti si dají potichu jména řemeslníků. Jedno stojí stranou a až jsou hotoví, táže se jich: «Co jste zač?» — Tu každé dítě nápodobí své řemeslo, a musí to uhodnout, na př.: kovář tluče pěstí na pěst; švadlena šije; zámečnick pilníkuje prst o prst; kominář točí prstem; bednář tluče pěstí na stůl; stolář hobljuje atd. Koho uhodne, ustoupí stranou, až všechny uhodne. — Jiný způsob je tento: Jeden je mistrem všech řemesel, ostatní si vyvolí jedno. Pak počnou všichni klepat na stůl oběma ukazováčky. I pan mistr klepe a při tom náhle začne nápodobovat na př. stoláře, totiž hobljuje. Ten, který je stolářem, musí náhle nechat klepání a s ním hoblovat. Nápodobí-li první krejčího, musí krejčí nechat klepání a šije s ním, kdežto stolář nyní klepe. Kdo by při svém řemesle nepracoval s prvním, dostane trest deštičkou na ruku. Tak to za stálého klepání jde, až všechny řemesla přijdou na řadu.

Galašovo mudrosloví.

(Pokračování.)

Modlitba vojína před bitvou: «O Bože, kdybych v bitvě na Tebe zapomněl, nerač Ty na mě zapomenout!»

Z mnoho masa, mnoho červů; z mnoho bohatství, mnoho starostí; z množství žen, mnoho pověr; z množství děvek, mnoho chlipností; z mnoho čeledínů, mnoho zlodějstva.

Kdo v noci bdí, sám putuje, své srdce zbytečně vyprázdňuje, a je příčinou, že se mu něco zlého přihodí.

Ale z mnoho učení, dobrý rozum; z mnoho pilnosti, mnoho moudrosti; z mnohého přemýšlení, mnoho rozumu; z mnoho dobročinnosti, mnoho blaženosti.

Nepatř na džbán, ale na to, co v něm jest. V mnohém novém džbánu bývá staré víno a v mnohém starém džbánu nebývá ani krůpěje mladého.

Člověk jeden spatřil tygra trhati beránka a jistí, že zvolal: «O ukruté zvíře, co pak ti to nevinné zvíře učinilo?» — Tygr na to: «Nepojídáš ty tetřívky a holuby? Co pak tobě učinila ta zvířata?»

Naděje je dar, posílá nebeská, občerství ubohého, jak rosa pro uschlou trávu. Ctnost je paprsek nebský. Nepravost je tín a vzdálenost světla. Paprsek jeden dělí se lomem na sedm barev, každá má své jméno a přece dohromady jeden paprsek zůstává.

Láska Boží je hlavní ctnost v ní jsou všechny ostatní. Bázeň Boží svědčí o ní.

DROBNÉ ZPRÁVY.

«Záhorská Kronika» nevyjde na příště v červenci a srpnu pro daleké cesty, které vykonám po několik roků ve stopě sv. Cyrilla a Methoda s fotografickým přístrojem za hranicemi Moravy a Slezska. Letos od Opavy do Lužice a přes Čechy zpět. Příští číslo vyjde až 1. září. «Záhorská Kronika» je posud v rukou Božích, vychází na **doplatky**, malé zpronevěry ji ubijí od 1. ledna při třibení duchů v kraji klesla o 600 výtisků. Výtisk přijde nyní na 3 hal. a 1 hal. je na expedici a ztráty. Nedejte «Záhorské Kronice» zahynouti! Podává krásy Záhoří a Pobečví, učí milovat rodný kraj, zachovává před zánikem ukázky dávné minulosti a má sebranou látku na řadu ročníků. Doporučujte ji známým v každé rodině, jinak umře po třetí na vždy, věnujte jí laskavou vděčnost k oslavě rodného kraje. Vychází už od r. 1891. za poměrů přerozmanitých, ale nikdy veselých. Na výlohy cestovní vydal jsem knihu nákladem na 3 tisíce korun: «Sv. Cyrill a Method v památkách starožitných na Moravě a ve Slezsku». Rozesílám franko za 3 kor. **Zámožní vlastenci, pomozte mi k cestám objednávkou knihy!** Sbíral jsem k ní látku mezi selským lidem 29 let, a čelnější památky cyrillo-methodějské jsem ilustroval na 115 obrazích. Jsem sám na sebe odkázán ve všem.